

ERGENLERİN TANRI ALGILARIYLA SOSYAL KAYGI VE UMUT DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Veysel UYSAL*
S. Nazlı BATAN**
Selma BAŞ***
Hakan ZAFER****

Özet

Bu araştırmada ergenlerin Tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca, bu değişkenler ile cinsiyet, okul dışında dini içerikli eğitim alıp almama, ebeveyn öznel dindarlık algısı ve ailenin gelir düzeyine ilişkin algı gibi faktörler arasındaki ilişki de incelenmiştir. Cinsiyet faktörü ergenlerin Tanrı'yı algılama biçimlerinde bir farklılık meydana getirmemiştir. Bulgular, kızların erkeklere nazaran ulaşmak istedikleri amaca daha çok güdülendiklerini; ancak daha fazla olumsuz değerlendirilme korkusu yaşadıklarını ortaya koymuştur. Okul dışında dini içerikli eğitim alıp almama ergenlerin sosyal kaygı ve umut düzeylerinde bir farklılaşma meydana getirmemiştir. Ancak okul dışında dini içerikli eğitim faaliyetine katılanlar Tanrı'yı kendilerine daha yakın hissettiklerini ifade etmişlerdir. Annelerine ilişkin dindarlık algıları yüksek olan ergenler Tanrı'yı kendilerine daha yakın bulduklarını belirtmişlerdir. Ekonomik durum ergenlerin Tanrı algıları, sosyal kaygı ve umut düzeylerinde fark meydana getirmemiştir. Tanrı'yı olumlu biçimde algılama ve O'nun kendilerini koruduğunu düşünme ergenlerin, sırasıyla, amaçlarına ulaşma yolları arama ve amaçlarına güdülenme düzeylerini artırıcı, genel sosyal kaygı düzeylerini düşürücü etki yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tanrı Algısı, Sosyal Kaygı, Umut, Ergenlik

RELATIONSHIP BETWEEN ADOLESCENTS' GOD PERCEPTION AND THEIR LEVELS OF SOCIAL ANXIETY AND HOPE

Abstract

In this study the relationship between adolescents' God perception, social anxiety and hope levels was examined. In addition, other variables including gender, religious education outside school, adolescents'

---

* Marmara Üniversitesi, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Öğretim Üyesi, Prof. Dr.

** Okul Psikolojik Danışmanı

*** Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni

**** Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni

perception of their parents' religiosity and economic levels were analyzed. We found that gender does not have any impact on their God perception. Girls proved to be more motivated to their personal goals, yet more in fear of negative evaluation as compared to boys. Our findings also revealed that religious education activities outside school does not cause any difference in their levels of social anxiety and hope. Adolescents who take religious education outside school and whose mothers are devotional feel themselves closer to God. Economic status does not influence their God perception, levels of their social anxiety and hope. It is our finding that a positive God perception creates an enhancing effect on their motivations to achieve personal goals and reduces their social anxiety.

Keywords: God Perception, Social Anxiety, Hope, Adolescence

I. Giriş

Farsça "hazine" anlamına gelen "genç" kelimesi insan yaşamının bu döneminin değerini ifade açısından manidardır. Victor Hugo'ya göre bu dönem "gençlere bırakılmayacak kadar değerlidir." Türkiye için durum, bahsettiğimiz bu değere istatistiklerin fazlasıyla sahip olduğumuzu göstermesi açısından yüz güldürücüdür. Nüfusunun %16,6'sına tekabül eden yaklaşık 13 milyonu gençtir. Her ne kadar ilerleyen yıllarda düşeceği öngörülse de bu rakamla ülkemiz Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkeyi, hatta Amerika'yı bile gerilerde bırakmıştır. (TÜİK, 2014)

Farklı evrelere sahip olan ergenliğe (adolescence period) çok yönlü tanımlar yapılmıştır. UNESCO'nun tanımına göre "cesaretin çekingenliğe, serüven isteğinin rahata üstün geldiği çağ ergenlik çağıdır." (Yörükoğlu, 2004) Daha genel bir bakışla, yaşam cetvelinde çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında yer alan ve özellikle cinsel olgunluğa erişildiği için cinsel içgüdünün serpiştiği, özgürlük talepleri ve sosyal ilgi beklentisinin tolerans eşiklerini zorladığı, kişisel eğilimlerin ve biyolojik değişikliklerin belirginleştiği gelişim dönemine ergenlik denir. (Gürün, 1996)

Araştırmamıza katılanların çoğunluğunun (%81) 14 yaşında olduğu görülmektedir. Bu ise katılımcıların ilk dönem ergenlik olarak tarif edilen grup içerisinde yer aldığını göstermektedir. (Yörükoğlu, 2004).

Çocukluk döneminde şekillenmeye başlayan Tanrı algısının, bireyin içinde yaşadığı çevreden, kişilik özelliklerinden ve dini eğilimlerinden etkilendiği; gelişen Tanrı algısının da, onun diğer insanlarla olan ilişkilerini, ahlâki tutum ve davranışlarını, aynı zamanda yaşama bakış biçimini etkilediği ifade edilmektedir (Güler, 2007; Kuşat 2006; Aydın, 2010). Güler'e (2007) göre, sevgi, saygı, ilgi, dostluk, güven ve huzur gibi olumlu duygular ancak çocuk Tanrı'yla barışık ve dost olduğunda gelişirken; Tanrı'ya yönelik cezalandıran, korkutan ve gaddar gibi düşünceler çocuğun kendisini sevmeyen ve aciz bir kimse olarak algılamasına neden olabilir.

Alanyazında Tanrı algısının incelendiği araştırmalarda özellikle olumlu Tanrı algısının (Tanrı'yı seven, koruyan, merhametli ve affediciler olarak görme) daha yüksek ruh sağlığı (Maton, 1989) ve daha düşük anksiyete (Schaefer ve Gorsuch, 1991) düzeyleriyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Buna karşın, Tanrıya yönelik cezalandıran ve korkutan gibi olumsuz algıya sahip olan

kişilerin daha yüksek anksiyete (Schaefer ve Gorsuch, 1991), depresyon, umutsuzluk, suçluluk (Aydın, 2010; Braam ve diğ., 2008; Kim, 2009; Ryoo, 2005; Salsman ve Carlson, 2005) ve utanç (Good, 1999) gibi olumsuz ruhsal durumlar ortaya koydukları tespit edilmiştir.

Tanrı algısı konusunun ülkemizde genel itibarıyla bilişsel ve ahlâkî gelişim çerçevesinde ele alındığı görülmekte; özellikle Piaget, Fowler, Allport, Goldman ve Kohlberg'in teorileriyle yan yana incelenmektedir. Bu yönüyle, ülkemizde Tanrı algısını konu edinen birçok akademik çalışma olduğu dikkati çekmektedir (örn. Köylü, 2004, Yıldız, 2007, Bacanlı, 1995, Albayrak, 1995, Kuşat, 2006, Yıldız, 2012, Çabuk, 2006, Çetin, 1991, Öcal, 2004).

İnsan hayatına yön veren olumlu bir düşünce biçimi olarak değerlendirilen umudun, özellikle çocukluktan başlayarak kazandırılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Atik ve Kemer, 2009). Kişinin bir amaca yönelik düşünce sistemi ve bu sisteme bağlanabilme becerisine yönelik inancı olarak tanımlanan umudun, hiyerarşik bir yapıya sahip olduğu (Snyder, Feldman ve Rand, 2002) ve kişinin amaca yönelik olması, amaca güdülenmesi ve amaca ulaşma yolları araması şeklinde üç bilişsel boyuttan meydana geldiği belirtilmektedir (Snyder, Rand ve Sigmon, 2002; Snyder, Harris, Anderson, Holleran, Irving, Sigmon ve ark., 1991).

Özellikle yurt dışında bu konuyla ilgili sınav başarısı, akademik başarı, spor başarısı, fizik ve ruh sağlığı, psikolojik dayanıklılık, iyilik hali ve benlik algısını konu edinen bir çok çalışma yapıldığı dikkati çekerken (örn. Snyder ve ark., 1997; Snyder, Shorey, Cheavens, Pulvers, Adams III ve Wiklund, 2002; Vilaythong, Arnau, Rosen ve Mascaro, 2003; Snyder, Feldman, Taylor, Schroeder ve Adams, 2000); ülkemizdeki araştırmacıların umutla ilgili benzer çalışmalara yeni yeni yöneldikleri görülmektedir.

Sosyal kaygı (sosyal fobi) ise, utanmaktan, küçük düşmekten, sosyal ortamlarda başkaları tarafından olumsuz değerlendirilmekten yoğun şekilde korkma ve korkulan durumlardan kaçınma eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994). Sosyal kaygıya, başkalarının olumsuz değerlendirilme korkusu, bu değerlendirmeleri göz önünde bulundurma, olumsuz değerlendirmelerin verdiği sıkıntı, değerlendirilme ortamlarından kaçınma ve başkalarının kendisini olumsuz değerlendireceği beklentisi eşlik etmektedir (Bilge ve Kelecioğlu, 2008).

Sosyal kaygının, özellikle alternatif kişilik modellerinin denendiği, yeni arkadaşlıklar kurulduğu, sosyal etkileşim becerilerinin geliştiği, bireyin kendini sınıdığı çok önemli bir dönem olan ergenlik çağında engelleyici olabildiği belirtilmektedir (Erkan, 2002).

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında ise, ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri ile ilişkili, problem çözme ve mükemmeliyetçilik düzeyleri (Hamarta, 2009), ana-baba tutumları ve ailede görülen risk faktörleri (Erkan, 2002), ana-baba tutumları ve cinsiyet (Erkan, Gürçay ve Çam, 2002), benlik saygısı (Çankaya, 2007), yalnızlık düzeyi, utangaçlık ve özsaygı (Erözkan, 2009) gibi konuların incelendiği görülmektedir.

Özetle, kişilik gelişiminin hızlı ve çalkantılı olduğu ergenlik döneminde, çocukların Tanrı'yı algılama biçimlerinin, genel umut düzeylerinin ve sosyal kaygı yaşayıp yaşamamalarının ruhsal gelişimlerini büyük ölçüde etkilediği yukarıda kısaca bahsettiğimiz çalışmalarda ortaya konmaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Ergenlerin Tanrı algılarını, sosyal kaygı ve umut düzeylerini konu edinen bu araştırmada, ergenlerin Tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasında bir ilişki ve etkileşim olup olmadığının test edilmesi amaçlanmaktadır. Temel olarak “Ergenlerin Tanrı algılarıyla, sosyal kaygı, umut düzeyleri ve bu üç ana boyutun alt boyutları arasında bir ilişki ve etkileşim var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Ayrıca, cinsiyet, okul dışında dinî içeriğe sahip bir eğitim faaliyetine katılıp katılmama, anne ve baba ile ilgili öznel dindarlık algısı ve ailenin gelir düzeyine ilişkin algı gibi faktörlerle ergenlerin Tanrı algıları, sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığı sorusu da araştırmanın diğer alt problemleri arasında yer almaktadır. Ulaşabildiğimiz kaynaklar dâhilinde alan yazınında Tanrı algısı ile sosyal kaygı ve umut ilişkisinin incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda araştırmamız bir ilk niteliği taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Hipotezleri

Bir önceki bölümde sıralanan araştırma sorularından hareketle belirlenen araştırma hipotezleri şu şekildedir:

- *Cinsiyet* faktörü ergenlerin Tanrı algısında, sosyal kaygı ve umut düzeylerinde farklılaşmaya yol açacaktır. Buna göre, kızların, Tanrı algıları, umut ve sosyal kaygı düzeyleri erkeklere nazaran daha yüksek olacaktır.
- *Okul dışında dinî içerikli eğitim faaliyetlerine katılıp katılmama* ergenlerin Tanrı algılarında, sosyal kaygı ve umut düzeylerinde farklılaşmaya yol açacaktır. Buna göre, okul dışında dinî eğitim içerikli faaliyetlere katılan ergenlerin Tanrı algıları, umut ve sosyal kaygı düzeyleri katılmamış olanlara kıyasla daha yüksek olacaktır.
- Ergenlerin *ailelerinin gelir düzeyine ilişkin algısı*, Tanrı algılarında, sosyal kaygı ve umut düzeylerinde farklılaşmaya yol açacaktır. Buna göre, ailelerinin gelir düzeyine ilişkin algısı yüksek olan ergenlerin, Tanrı algıları ve umut düzeyleri daha yüksek, sosyal kaygı düzeyleri daha düşük olacaktır.
- Ergenlerin *Tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasında bir ilişki ve etkileşim* olacaktır. Buna göre, katılımcıların Tanrı algıları (ve ilgili alt boyutları), sosyal kaygı (ve ilgili alt boyutları) ve umut (ve ilgili alt boyutları) düzeyleri üzerinde etki yaratacaktır.
- Ergenlerin *ebeveynleri ile ilgili öznel dindarlık algıları* ile Tanrı algıları, sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasında ilişki vardır. Buna göre, ergenlerin ebeveynleri ile ilgili dindarlık algıları yükseldikçe Tanrı algıları ve umut düzeyleri yükselecek, sosyal kaygı düzeyleri azalacaktır.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızda ergenlerde Tanrı algısı, umut ve sosyal kaygı gibi geniş ve çok boyutlu bir konu ele alınmaktadır. Bu nedenle, araştırmanın sağlıklı bir zeminde gerçekleştirilebilmesi ve daha geçerli sonuçlara ulaşılabilmesi için birtakım ön kabul ve sınırlılıklarla hareket edilmiştir.

Araştırmada kullanılan Tanrı Algısı Ölçeği'nin (TA) (Güler, 2007), Çocuklarda Umut Ölçeği'nin (ÇUÖ) (Snyder, Hoza, Pelham, Rapoff, Ware, Danovsky ve ark., 1997; Atik ve Kemer, 2009) ve Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği'nin (ESKÖ) (La Greca ve Lopez, 1998; Aydın ve Sütçü, 2007) ölçtükleri özellikler bakımından geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır. Ulaşılan Tanrı algısı, umut ve sosyal kaygı düzeylerine ait bulgular, kullanılan bu ölçeklerin ölçme kapasiteleri ile sınırlıdır.

261 katılımcıdan oluşan bir örneklem grubu ile sınırlı araştırmadan elde edilen sonuçların genellenmesinde ihtiyatlı olmak gerekir. Katılımcıların, kendilerinden istenilen bilgileri içtenlikle ve doğru olarak cevaplandıkları kabul edilmektedir.

Araştırma boylamsal değil kesitseldir. Belirli bir zaman aralığında yapılmıştır. Zamanla katılımcıların inanç, düşünce ve tutumlarının değişebileceği dikkate alındığında, araştırmamız yapıldığı zamanla sınırlıdır.

II. Araştırmanın Yöntemi

II.1. Araştırma Örnekleme

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinin Anadolu yakasında ortaokula devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Örnekleme tekniği olarak kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya İstanbul'un Kartal, Çekmeköy ve Ataşehir ilçelerinden birer okul olmak üzere seçilen üç devlet okulunun 8. sınıfına devam eden 261 öğrenci (130 Kız, 131 Erkek) katılmıştır.

Araştırma aynı sınıf düzeyindeki öğrencilere yapıldığı için örneklemin büyük çoğunluğunun 14 yaşında olduğu görülmüştür. Bu nedenle araştırmanın sonuçları yaş değişkeni yönünde bir değerlendirilmeye tabi tutulmayacaktır. Ayrıca, katılımcıların % 95'inin hayatlarının büyük çoğunluğunu şehirde geçirmiş oldukları tespit edilmiştir. Bu nedenle de sosyal çevre değişkeni de değerlendirilmeyecektir.

II.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Anket formunun ilk bölümünde araştırmaya katılanlar hakkında bilgi sahibi olmak adına yaş, cinsiyet, sosyal çevre, kendi değerlendirmelerine göre ailenin ekonomik durumu, anne baba dindarlığı ve okul dışında dinî içerikli eğitim faaliyetlerine katılıp katılmama yönünde demografik sorular yer almaktadır.

Anketin ikinci bölümünde üç ölçek kullanılmıştır. Bunlardan birincisi, bireylerin Tanrı'ya yönelik algılarını belirlemek üzere Güler (2007) tarafından geliştirilen Tanrı Algısı Ölçeğidir (TA). İkinci ölçek, çocukların umut düzeylerinin belirlenmesi için ilk olarak Snyder, Hoza, Pelham, Rapoff, Ware, Danovsky ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilen, daha sonra Atik ve Kemer (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Çocuklarda Umut Ölçeğidir (ÇUÖ). Son ölçeğimiz de çocuklarda sosyal korkuları değerlendirmek için ilk olarak La Greca ve Lopez (1998) tarafından geliştirilen ve sonrasında Aydın ve Sütçü (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeğidir (ESKÖ) kullanılmıştır.

TA, olumlu ve olumsuz Tanrı algısı olmak üzere iki tip Tanrı algısını ölçmektedir. Ölçeğin değerlendirme sistemi 5'li likert tipi ("Hiç=1, Kısmen=2, Biraz=3, Oldukça=4, Tamamen=5") şeklinde düzenlenmiştir. 22 maddeden oluşan orijinal ölçeğin aksine araştırmamız kapsamında yapılan güvenilirlik ve geçerlilik analizleri ölçeğin 19 madde ve toplam varyansın %50,2'sini açıklayan 5 faktörlü (11.,8.,1.,6.,9.,4. Maddeler Seven ve Merhamet Eden Tanrı, 13.,19.,22.,20. Maddeler Güven ve Huzur Veren Tanrı, 3., 21., 16. Maddeler Yakın ve Koruyucu Tanrı, 12., 17., 18. Maddeler Bağışlayan Tanrı, 7.,2.,14. Maddeler Rahatlata ve Cezbeden Tanrı algısına yönelik boyutları oluşturur) bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Orijinal ölçekteki olumsuz Tanrı algısı maddeleri recode yapılarak puanlama sistemi değiştirilmiştir. Buna göre, ölçekten alınan yüksek puanlar olumlu Tanrı algısına, düşük puanlar ise, olumsuz Tanrı algısına işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise, .74 olarak bulgulanmıştır. Bu değerler ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir.

ÇUÖ, toplamda 6 madde içermekte ve "amaca ulaşma yolları" ve "amaca güdülenme" olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. 6'lı likert tipi dereceleme ("Hiçbir Zaman=1, Nadiren=2, Bazen=3, Sık sık=4, Çoğu Zaman=5 ve Her Zaman=6") göre puanlanan ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 36, en düşük puan 6'dır. Ölçekteki tek sayılı maddeler (1, 3, 5) amaca güdülenme boyutunu, çift sayılı maddeler (2, 4, 6) ise amaca ulaşma yolları boyutunu oluşturmaktadır. Güvenilir ve geçerli olduğu tespit edilen orijinal ölçekle ilgili araştırmamız kapsamında yapılan faktör analizi ÇUÖ maddelerinin ölçeğin orijinaline uygun olarak aynı soruların aynı faktörler altında toplandığı ve birinci faktörün örneklemin % 43,4'ünü ve ikinci faktörün % 16'sını açıkladığı tespit edilmiştir. Faktörlerin toplam varyansı açıklama oranının % 59,5; Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının ise, .73 olduğu bulgulanmıştır. Bu değerler ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir.

ESKÖ, 22 maddelik bir ölçektir. Bunlardan 18'i ölçek maddesi olup, geriye kalan 4 madde (2,7,11,16) ise, puanlamaya katılmayan "kitap okumayı severim", "spor yapmaktan hoşlanırım" gibi farklı konulardan seçilmiş maddelerdir. Ölçeğin değerlendirme sistemi 5'li Likert tipi ("Hiçbir Zaman=1, Nadiren=2, Bazen=3, Genellikle=4, Her Zaman=5") şeklinde düzenlenmiştir. Orijinal ölçekte 18 maddenin üç alt boyutta toplandığı tespit edilmişken bu çalışmada yapılan faktör analizi sonucunda ölçek maddelerinin 14 madde ve üç boyut (6.,8.,9.,12.,14. maddeler Olumsuz Değerlendirilme Korkusu, 22.,19.,21.,15. maddeler Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyuma, 5., 13., 1., 4. maddeler Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyuma ile ilgili boyutları oluşturur.) altında toplandığı bulunmuştur. Bu boyutların toplam varyansın % 53,4'ünü açıkladığı, Cronbach alfa kat sayısının ise, .84 olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu göstermiştir.

II.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma verileri 2013 Mart ayında seçilen devlet okullarında ders programının uygun olduğu derslerde ve bir öğretmen gözetiminde tek oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir. Toplanan verilerin analizi ise, SSPS 20 programında T-Testi, ANOVA, Pearson Korelasyonu, Çoklu Regresyon Analizi gibi uygun istatistiksel işlemler yapılarak gerçekleştirilmiştir.

III. Bulgular

Araştırmanın konusu ve problemleri doğrultusunda ortaya konan hipotezleri test etmek amacıyla yapılan istatistiksel analizlerin sonuçları aşağıdaki gibidir.

III.1. Cinsiyet Faktörünün Ergenlerin Tanrı Algıları, Sosyal Kaygı ve Umut Düzeylerinde Farklılaşmaya Etkisi

Cinsiyet faktörü iki bağımsız kategoriden (kız, erkek) oluştuğu için ve bu kategorileri ergenlerin sosyal kaygı ve umut düzeylerine ilişkin puan ortalamaları açısından karşılaştırmamız gerektiğinden aşağıdaki tabloda sonuçları özetlenen iki bağımsız örneklemlili t-testi uygulanmıştır.

Tablo 1: Cinsiyet Değişkenine Göre Ergenlerin Tanrı Algıları, Sosyal Kaygı ve Umut Düzeylerine İlişkin T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	M	SS
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu $t_{(2-259)} = -2,805, p < 0.05$	Erkek	131	2,69	,988
	Kız	130	3,05	1,096
Amaca Güdülenme $t_{(2-259)} = 2,11, p < 0.05$	Erkek	131	4,35	1,092
	Kız	130	4,64	1,128

Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyet değişkenine göre Tanrı algısı ve ilgili alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları birbirine yakın olarak bulgulanmış; kızların erkeklere göre Tanrı algısı puanları daha yüksek tespit edilmiş olsa da bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Umut değişkeni açısından da kızların genel umut düzeyleri ve ilgili alt boyutlarından aldıkları ortalama puanlar erkeklere nazaran daha yüksek çıkmıştır. Ancak bu farklılaşmanın yalnızca umudun *amaca güdülenme* alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir düzeye eriştiği tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 1). Sosyal kaygı değişkeni açısından kızlar ve erkekler karşılaştırıldığında ise, genel ortalamalar itibarıyla kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında olumsuz değerlendirilme korkusu alt boyutunda kızların erkek öğrencilere nazaran kaygı seviyelerinin daha yüksek olduğu ve bu farkın anlamlılık düzeyine ulaştığı tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 1). Elde edilen bu bulgulara göre, araştırmanın “*kızların, Tanrı algıları, umut ve sosyal kaygı düzeyleri erkeklere nazaran daha yüksek olacaktır.*” yönündeki hipotezinin yalnızca umudun amaca güdülenme, sosyal kaygının ise, *olumsuz değerlendirilme korkusu* alt boyutlarında desteklendiği görülmüştür.

III.2. Okul Dışında Dinî İçerikli Eğitim Faaliyetlerine Katılıp Katılmamanın Ergenlerin Tanrı Algıları, Sosyal Kaygı ve Umut Düzeylerine Etkisi

Katılımcılara dinî eğitim amacıyla yapılan, dinî içeriğe sahip birtakım faaliyetlere katılıp katılmama durumlarının tespit edilmesi amacıyla okul dışında din eğitimi alıp almadıkları sorulmuştur. Bu faktör iki bağımsız kategoriden (katılanlar, katılmayanlar) oluştuğu için

katılanların nerede katıldıklarını yazmaları istenmiştir. Örneklemin anketteki bu alana yazdığı cevaplara göre dinî içerikli eğitim faaliyetlerine katılmış oldukları faaliyetleri üç grupta toplamak mümkündür.

1-Resmî kanallarla düzenlenenler: Diyanet İşleri Başkanlığı nezdinde organize edilen cami, Kuran kursu ve kültür merkezi gibi resmi kurumlarda yürütülen sürekli ve tatil dönemli faaliyetler. Araştırmaya katılanların %31'i bu sınıftaki faaliyetlere katıldıklarını ifade etmiştir.

2-Özel kuruluşlarca düzenlenenler: Diyanet İşleri Başkanlığı dışında özel kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarınca organize edilen faaliyetler.

3-Aile ortamında özel olarak düzenlenenler: Özel olarak tutulmuş ücretli veya gönüllü kişilerce yürütülen ya da aileden bir ferden nezaretinde devam eden faaliyetler.

Her ne kadar müfredatta Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, seçmeli Siyer ve Kuran dersleri olsa da araştırmada bu derslerin Tanrı algısı, umut ve sosyal kaygı ile ne türlü bir ilişkiye sahip olduğunun tespiti amaçlanmadığı için bu yönde sorular sorulmamıştır.

Okul dışında dinî içerikli eğitim faaliyetlerine katılıp katılmama faktörü iki bağımsız kategoriden (katılanlar, katılmayanlar) oluştuğu için ve bu kategorileri ergenlerin sosyal kaygı ve umut düzeylerine ilişkin puan ortalamaları açısından karşılaştırmak için aşağıdaki tabloda sonuçları özetlenen iki bağımsız örneklemlili t-testi yapılmıştır.

Tablo 2: Okul Dışında Dinî İçerikli Eğitim Faaliyetlerine Katılıp Katılmamalarına Göre Ergenlerin Tanrı Algıları, Sosyal Kaygı ve Umut Düzeylerine İlişkin T-Testi Sonuçları

	Okul dışında dinî içerikli eğitim faaliyetleri	N	M	SS
Yakın ve Koruyucu Tanrı t: -2,441, df:122,943 p<0.05	Katılmayanlar	73	3,89	,923
	Katılanlar	188	4,2	,857

Araştırmaya katılan ergenlerden okul dışında dinî içerikli eğitim faaliyetlerine katılanların, Tanrı algısı puan ortalamalarının katılmayanlara göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Ancak ortalamalar arasında tespit edilen bu farklılaşmanın yalnızca Tanrı algısı değişkeninin yakın ve koruyucu Tanrı algısı alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir seviyeye ulaştığı görülmüştür (Bkz. Tablo 2). Benzer şekilde, umut değişkeni açısından da okul dışında dinî içerikli eğitim faaliyetlerine katılan ergenlerin genel umut düzeyleri ve ilgili alt boyutlarından aldıkları ortalama puanlar katılmayanlara göre daha yüksek bulgulanmıştır. Ancak, bu farklılaşmalar istatistiksel olarak anlamlı bir düzeye erişmemiştir. Okul dışında dinî içerikli eğitim faaliyetlerine katılıp katılmama ile sosyal kaygı ve ilgili alt boyutları arasında da yine anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Elde edilen bu bulgulara göre, araştırmanın “okul dışında dinî eğitim içerikli faaliyetlere katılan ergenlerin Tanrı algıları, umut ve sosyal kaygı düzeyleri katılmamış olanlara kıyasla daha yüksek olacaktır.” yönündeki hipotezinin sadece Tanrı algısının yakın ve koruyucu Tanrı algısı alt boyutunda desteklendiği görülmüştür.

III.3. Ergenlerin Ailelerinin Gelir Düzeyine İlişkin Algılarının Tanrı Algıları, Sosyal Kaygı ve Umut Düzeyleri Üzerindeki Etkisi

Gelir düzeyine ilişkin algı faktörü ikiden fazla bağımsız kategoriden oluştuğu için ve bu kategorileri ergenlerin sosyal kaygı ve umut düzeylerine ilişkin puan ortalamaları açısından karşılaştırmamız gerektiğinden tek yönlü ANOVA testi yapılmıştır.

Yapılan ANOVA testi bulgularına göre, ergenlerin ailelerinin gelir düzeyini algılama biçimlerine göre Tanrı algıları, umut ve sosyal kaygı ile ilgili alt boyutlarından adlıkları ortalama puanlar arasındaki farklılaşmanın istatistiksel olarak manidar olmadığı görülmüştür. Elde edilen bu bulgular, araştırmanın “*ailelerinin gelir düzeyine ilişkin algısı yüksek olan ergenlerin Tanrı algıları ve umut düzeyleri daha yüksek, sosyal kaygı düzeyleri daha düşük olacaktır.*” yönündeki hipotezini desteklenmemektedir.

III.4. Ergenlerin Ebeveynlerine İlişkin Öznel Dindarlık Algıları İle Tanrı Algıları, Sosyal Kaygı ve Umut Düzeyleri Arasındaki İlişki

Ergenlerin ebeveynlerinin öznel dindarlık algılarına ilişkin faktör ikiden fazla bağımsız kategoriden oluştuğu için ve bu kategorileri ergenlerin sosyal kaygı ve umut düzeylerine ilişkin puan ortalamaları açısından karşılaştırmamız gerektiğinden tek yönlü ANOVA testi yapılmıştır.

Tablo 3: Ergenlerin Ebeveynlerine İlişkin Öznel Dindarlık Algısına Göre Tanrı Algıları, Sosyal Kaygı ve Umut Düzeylerine İlişkin ANOVA Sonuçları

	Anne Öznel Dindarlık Algısı	N	Ort.	SS
Yakın ve Koruyucu Tanrı $F_{(4-256)} = 3,92, p < 0.05$	Dindar olmayan	8	3,83	,943
	Biraz dindar	21	4,17	,892
	Dindar	80	4,22	,733
	Oldukça dindar	78	4,30	,747
	Çok dindar	74	3,80	1,074

Elde edilen bulgular ergenlerin anne ve babalarını dindar olarak algulamalarıyla Tanrı algıları arasında yalnızca Tanrı algısının yakın ve koruyucu Tanrı algısı alt boyutunda bir farklılaşma olduğunu ortaya koymuştur. Bu farklılaşmanın sadece anneye ilişkin öznel dindarlık algısında istatistiksel olarak anlamlı bir düzeye eriştiği görülmüştür (Bkz. Tablo 3). Ergenlerin ebeveynleri ile ilgili dindarlık algı düzeylerinin umut ve sosyal kaygı düzeyleri arasında ise istatistiksel olarak manidar bir farklılaşma meydana getirmediği tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgulara göre, araştırmanın “*ergenlerin ebeveynleri ile ilgili dindarlık algıları yükseldikçe Tanrı algıları ve umut düzeyleri yükselecek, sosyal kaygı düzeyleri azalacaktır.*” yönündeki hipotezinin desteklenmediği görülmüştür.

III.5. Ergenlerin Tanrı Algılarıyla Umut Düzeyleri Arasındaki İlişki ve Etkileşim

Ergenlerin Tanrı algılarını belirlemek üzere kullanılan Tanrı Algısı Ölçeği'nin ölçtüğü genel Tanrı algısı ve alt boyutları ile umut ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve etkileşimi ortaya koymak ve kontrol etmek, istenilen Tanrı algısı değişkenlerinin (bağımsız değişkenlerin) “umut ve sosyal kaygı düzeyleri” (bağımlı değişken) üzerinde nasıl bir katkısı olduğu çoklu regresyon analiziyle incelenmiştir. Çoklu regresyon analizlerinde stepwise metodu tercih edilmiştir. Analiz sonucunda modele sokulan ve modelde kalan değişkenlere ilişkin veriler tablolarda özetlenmiştir.

Tablo 4: Ergenlerin Umut Düzeyleri ve Tanrı Algısı Arasındaki İlişki İçin Regresyon Modelinin Analiz Sonuçları (Stepwise)

Model 1	AR ²	F	p
Bağımlı Değişken: Genel Umut Düzeyi	0,293	24,316	0.000
Bağımsız Değişken	S.Beta	t	p
Genel Tanrı Algısı	0,293	4,931	0.000
Model 2	AR ²	F	p
Bağımlı Değişken: Amaca Ulaşma Yolları	0,07	9,649	0.000
Bağımsız Değişkenler:	S.Beta	t	p
Güven ve Huzur Veren Tanrı	0,157	2,377	0,018
Seven ve Merhamet Eden Tanrı	0,156	2,352	0,019
Model 3	AR ²	F	p
Bağımlı Değişken: Amaca Güdülenme	0,093	13,271	0.000
Bağımsız Değişkenler:	S.Beta	t	p
Genel Tanrı Algısı	0,384	4,931	0.000
Yakın ve Koruyucu Tanrı	-,160	-2,06	0,040

Elde edilen bulgular, ergenlerin Tanrı'ya yönelik olumlu duygular taşımalarının genel umut düzeyleri üzerinde etkili olduğunu işaret etmektedir. Ergenlerin amaca ulaşma yollarına ilişkin umut düzeylerinde ise, en etkili faktörlerin *güven ve huzur veren*, aynı zamanda *seven ve merhamet eden Tanrı* algıları olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca, ergenlerin amaca güdülenmeye ilişkin umut düzeylerinde katkı oranı en yüksek bağımsız değişken Genel Tanrı algısıdır (S. Beta= ,384). Bu yönüyle de bağımlı değişkendeki (amaca güdülenme) değişimlerin yaklaşık %38'ni açıklayacak güçtedir. Bu bulgu, katılımcıların

Tanrı algısı yükseldikçe amaca güdülenme düzeylerinin yükseldiğinin, başka bir ifadeyle, bu yönde daha yüksek umut düzeyine sahip olabileceklerinin bir göstergesidir.

Diğer yandan “Yakın Ve Koruyucu Tanrı” algısının amaca güdülenme boyutundaki tutumlar üzerinde manidar bir katkı sağladığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 4). Buna göre, ergenlerin Tanrı algılarının umut düzeyleri üzerinde etki yaratacağı yönünde ifade edilen araştırma hipotezi kısmen de olsa desteklenmiştir.

III.6. Ergenlerin Tanrı Algılarıyla Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasında İlişki ve Etkileşim

Tanrı algısı ve Sosyal kaygı arasındaki ilişki ve etkileşimi incelemek için çoklu regresyon analizleri yapılmıştır. Regresyon modellerinde “*Tanrı algısı ve alt boyutları*” bağımsız değişken, “*Sosyal Kaygı ve alt boyutları*” bağımlı değişken olarak analize sokulmuştur.

Tablo 5a: Tanrı Algısı ve Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma Arasındaki İlişki

Model 1	AR ²	F	p
<i>Bağımlı Değişken:</i> Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma	0,016	5,252	0,02
<i>Bağımsız Değişken:</i> Yakın ve Koruyucu Tanrı	S.Beta	t	p
	0,064	-2,292	0,02

Tablo 5b: Tanrı Algısı ve Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma

Model 2	AR ²	F	p
<i>Bağımlı Değişken:</i> Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma	0,019	4,529	0,03
<i>Bağımsız Değişken:</i> Güven ve Huzur Veren Tanrı	S.Beta	t	p
	0,229	2,128	0,03

Tablo 5c: Tanrı Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu

Model 3	AR ²	F	p
<i>Bağımlı Değişken:</i> Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	0,029	8,655	0,004
<i>Bağımsız Değişken:</i> Rahatlatan ve Cezbeden Tanrı	S.Beta	t	p
	-0,18	-2,942	-0,004

Tablolarda özetlenen bulgulardan da anlaşıldığı gibi, analize sokulan genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma düzeyleri üzerinde anlamlı katkı ve etki yapan faktörün *yakın ve koruyucu Tanrı algıları* olduğunu ortaya koymuştur. Analiz sonuçlarına göre Yakın ve Koruyucu Tanrı Algısı değişkeni, Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma olarak ifade edilen sosyal kaygı alt boyutuna giren tutum ve davranışlardaki değişimin yaklaşık %6'sını açıklayacak güçtedir. (**S.Beta:** 0,064, **p**<,05)

Ergenlerin yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma düzeylerinde ise, güven ve huzur veren Tanrı algısının etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma göre Sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma yönündeki eğilimlerde de artış olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Değişkenler arasındaki ilişki ve etkileşimin yönünü ve gücünü açıklayan standart beta değeri (0,229), kaçınma tutumlarındaki değişimin yaklaşık %30'unu açıkladığını göstermektedir. Bu da Tanrı Algısının değişik boyutları ile Sosyal kaygı tutumları arasındaki ilişki ve etkileşim olduğunun empirik bir göstergesidir.

Aynı şekilde araştırmada, *Olumsuz Değerlendirilme Korkusu* şeklinde ifade edilen sosyal kaygı boyutuna giren tutum ve davranışlar üzerinde Tanrıyı *Rahatlatacaktır Ve Cezbeden Tanrı* olarak algılanmanın etkili olduğunu bulgulanmıştır (Bkz. Tablo 5c). (**S.Beta:** -0,18, **t:** -2,942, **p**<,01) Buna göre *Rahatlatacaktır Ve Cezbeden Tanrı* algısı arttıkça *Olumsuz Değerlendirilme Korkusunun* azaldığını söylemek mümkündür.

Özetle, yapılan regresyon analizleri sonucunda araştırmamızın *ergenlerin Tanrı algısına ilişkin tutum ve davranışların sosyal kaygı eğilimleri üzerinde anlamlı bir katkı yapacağı* şeklindeki hipotezimizin kısmen de olsa desteklendiği görülmüştür.

IV. Değerlendirme

Araştırma örneklemini ve konusu ile ilgili açıklamaları, bulguları sunduktan sonra araştırmamızın sınırlılıklarını göz önünde bulundurarak bazı yorum ve değerlendirmeler yapmak uygun olacaktır.

Araştırmamızdan elde ettiğimiz bulguları ve alan yazınındaki diğer araştırmaların sonuçlarını yan yana getirerek, ergenlerin bir inanç sistemiyle herhangi bir şekilde bağlantılı olmalarının onlara psikolojik yararlar sağladığını söyleyebiliriz. Özellikle araştırma kapsamında elde edilen, ergenlerin Tanrı hakkında zihinlerinde olumlu imajlar barındırmalarının onlara umutlu ve kaygısız bir ruh hali sağladığı yönündeki bulgular bundan önce yapılan çalışmalarca (Maton, 1989; Schaefer ve Gorsuch, 1991) da (Maton, 1989; Schaefer ve Gorsuch, 1991) da desteklenmektedir.

Araştırma sonuçları, cinsiyet, okul dışında dinî eğitim amaçlı herhangi bir faaliyete katılıp katılmama, ebeveynlere ilişkin öznel dindarlık algısı ve ailenin gelir düzeyine ilişkin algı gibi demografik değişkenlerin ergenlerin Tanrı algılarını, umut ve sosyal kaygı düzeylerini beklenenin altında etkilediğini göstermiştir. Bu bulgular araştırmamızın sınırlılıklarının göz önünde bulundurulması gerekliliğini hatırlatmaktadır.

Cinsiyet faktörü, ergenlerin Tanrı'yı algılama biçimlerinde herhangi bir farklılaşmaya yol açmamıştır. Bu bulgu, Tanrı algısının cinsiyet özelliklerinden bağımsız şekilde geliştiğini göstermesi açısından önemlenebilir.

Umut ve sosyal kaygı durumlarında ise kızların erkeklere nazaran *amaca güdülenme* ve *olumsuz değerlendirilme korkusu* boyutlarından daha yüksek puanlar almış olması, kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran daha yoğun olarak, işlerin iyi gittiğini, kendileri ile aynı yaştaki çocuklar kadar iyi olduklarını ve geçmişte yaptıkları şeylerin kendilerine gelecekte yardımcı olacağını düşündüklerini göstermiştir.

Ancak, umut ölçeğinin "*amaca güdülenme*" ve "*olumsuz değerlendirilme korkusu*" boyutlarından aldıkları yüksek puanlara rağmen, kız öğrencilerin başkalarının kendileri için ne düşündüğünden ve ne söylediğinden erkek öğrencilere göre daha yoğun endişe duymaları, ergenlik döneminin ruhsal açıdan çalkantılı doğasını ortaya koyan önemli bir bulgudur. Bu nedenle özellikle bu yaş grubundaki kız öğrencilere yönelik planlanacak psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmalarında, bu araştırmadan elde edilen bu bulguların dikkate alınmasının yararlı olacağı düşünülebilir.

Araştırmaya katılan ergenlerin okul dışında dinî içerikli eğitim faaliyetlerine katılma oranları beklenenden yüksek çıkmıştır. Bu tarz eğitim faaliyetlerine katılanların, "*yakın ve koruyucu Tanrı algısı*" alt boyutuna ilişkin puan ortalamalarının katılmayanlara göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Okul dışındaki bu tür faaliyetlerin kalitesi ve içeriğini normal şartlarda ve olumlu olarak kabul ettiğimiz takdirde, elde edilen bu bulguyu, bu tür faaliyetlere katılmanın güvende ve güçlü hissetmeyi sağladığı için ergen ruh sağlığı gelişimini olumlu yönde destekleyici ve ergenlerin ümit düzeyini yükseltici olarak değerlendirebiliriz.

Ergenlerin ebeveyn öznel dindarlık algı düzeylerinin yalnızca Tanrı algısının "*yakın ve koruyucu Tanrı*" algısı alt boyutunda bir farklılaşmaya neden olduğunun ve bu farklılaşmanın sadece annelerini oldukça dindar ve çok dindar olarak algılayan ergenler arasında geçerli olduğunun tespit edilmesi, ergenlerin aile içinde anne ve baba rollerine yaklaşımlarını ifade etmesi açısından oldukça önemli bir bulgudur. Buna göre, annenin dindarlığının ergen için güven ve şefkat kaynağı olduğu; özellikle dindarlık düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının Tanrı'yı daha bağışlayıcı, kendilerine daha yakın ve zor durumlarda yardımcı olarak gördükleri sonucuna varabiliriz. Bu da çocukların dine yaklaşımlarının gelişmesinde annelerin dine bakışlarının ne denli belirleyici olduğunu göstermesi açısından oldukça önemli bir veridir.

Araştırmada ebeveynlere yönelik öznel dindarlık algısının ergenlerin sosyal kaygı ve umut düzeylerinde herhangi bir farklılaşma meydana getirmediği tespit edilmiştir. Bu sonuç, bu yaş grubundaki çocukların kaygı ve umut seviyelerinde ebeveynlerinin dini veya dini olmayan tutum ve davranışlarından daha ziyade akran gruplarındaki konumları ve kabul ediliş düzeylerinin daha etkili olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmada ailenin sosyo-ekonomik durumunun, ergenlerin Tanrı algılarında, umut ve sosyal kaygı seviyelerinde herhangi bir farklılaşma meydana getirmediği görülmüştür. Bu bulgu, araştırma kapsamında seçilmiş olan örneklemin aynı sosyo-ekonomik durum ve sosyal çevreye ait katılımcılardan seçilmiş olmasından kaynaklanmış olabilir. Ayrıca, örneklemin sayısının

öngörülen düzeyde farklılaşmayı sağlayacak yeterlilikte olmaması da araştırmanın bir sınırlılığı olarak bu sonucun çıkmasına sebep olarak sayılabilir.

Ergenlerin Tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasında hipotezimizi kısmen doğrulayacak oranda bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Buna göre, ergenlerde Tanrı'yı olumlu algılama seviyesi arttıkça sosyal kaygı düzeyinde azalma görülmektedir. Bu sonuç, Tanrı'yı seven, rahatlatan, bağışlayan, huzur veren, cezbeden bir Tanrı olarak algılamanın gençleri rahatlattığı ve kaygı seviyelerini düşürdüğünü göstermesi açısından önemlidir. Ancak yeni durumlarda sosyal kaygı duyma ile güven ve huzur veren Tanrı algısı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Bu bulgu, yeni insanlarla tanışırken tedirgin olan, çok iyi tanımadığı yaşlılarıyla konuşurken heyecanlanan ve başkalarının yanında yeni bir şeyler yapmaya çekinen ergenlerin Tanrı'yı her zaman güvenebilecekleri tek kaynak olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuç, ergenlerin Tanrıyı düşünüp huzur bulduğu, Tanrının her zaman koruduğuna inanarak kendilerini rahatlattıklarını ortaya koyması açısından da önemlidir.

Ayrıca, elde edilen bulgular, ergenlerin umut düzeylerinde Tanrı'ya yönelik taşıdıkları genel olumlu duyguların, “güven ve huzur veren”, “seven ve merhamet eden” ve aynı zamanda “yakın ve koruyucu Tanrı” algıları olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuca göre, ergenlerin umut düzeylerinde neredeyse Tanrı algısı boyutlarının tümünde etkin rol oynadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, Tanrı'nın kendisine olan sevgisini hissedebilen, O'nu düşünürken huzur bulduğunu ifade eden, O'nu kendine özellikle zor zamanlarında yakın hissedilen ve O'nu bağışlayıcı olarak gören ergenlerin, problemlerini çözmeye ve kendini akranları kadar iyi görmeye olan umutları yüksek olacaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi, alan yazında Tanrı algısının umut ve sosyal kaygı değişkenleri ile ilişkisinin incelendiği başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu anlamda bir ilk niteliği taşıyan bu araştırma, ruhsal çalkantıların yoğun olduğu ve karakter gelişiminin hızla devam ettiği ergenlik dönemindeki çocukların Tanrı algılarının, yaşamlarına yön veren olumlu bir düşünce biçimi olarak tanımlanan (Atik ve Kemer, 2009) umut düzeylerinde kısmen de olsa artırıcı bir etki meydana getirdiğini göstermesi açısından yapılacak sonraki araştırmalara önemli veriler sunmaktadır.

Benzer şekilde Tanrı algısının, utanmaktan, küçük düşmekten, sosyal ortamlarda başkaları tarafından olumsuz değerlendirilmekten yoğun şekilde korkulması ve kaçınılması şeklinde tanımlanan (DSM-IV, 1994) sosyal kaygının çeşitli boyutları üzerinde azaltıcı bir etki meydana getirdiğinin tespit edilmesi ergenlerin ruhsal sorunlarının azaltılmasında Tanrı'yı algılama biçimlerinin etkili olup olmayacağına dair yapılacak sonraki çalışmalara ışık tutan bir bulgudur. Ayrıca konu ile ilgili yapılacak sonraki araştırmalarda Tanrı algısının çeşitli değişkenlerle kalabalık örneklem grupları üzerinde daha detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiği görülmektedir. Böylece yapılan çalışmalar alanla ilgili yararlı sonuçlar çıkaracak ve alan yazınına önemli katkılar sağlayacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

- [1] Albayrak, A. (1995). *Ergenlerin Dinî Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- [2] Amerikan Psikiyatri Birliği (1994). *Mental bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı* (DSM-IV) (4. Baskı). E Köroğlu (Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- [3] Atik, G. & Kemer, G. (2009). Çocuklarda Umud Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *İlköğretim Online*, 8(2), 379-390.
- [4] Aydın, Ö.G. (2010). *Tanrı İmgesi ile Çeşitli Psikolojik Değişkenler Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış çalışma.
- [5] Aydın, A. ve Sütçü, S. (2007). Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeğinin (ESKÖ) Geçerlilik ve Güvenirliğinin İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(2), 79-89.
- [6] Bacanlı, H. (1995). Tanrı ve Peygamber Kavramları. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2, 155-163.
- [7] Bilge, F. ve Kelecioğlu, H. (2008). Psychometric Properties of the Brief Fear of Negative Evaluation Scale: Turkish Form. *Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 21-38.
- [8] Braam, A.W., Schaap-Jonker, H., Mooi, B., DeRitter, D., Beekman, A.T.F. ve Deeg, D.J.H., (2008). God Image and Mood in Old Age: Result from a Community-Based Pilot Study in the Netherlands. *Mental Health, Religion & Culture*, 11(2), 221-237.
- [9] Çabuk, S. K. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinde Allah İnancı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- [10] Çankaya, B. (2007). *Lise I. ve II. sınıf öğrencilerinin algılanan benlik saygısının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- [11] Çetin, B. (1991). *6-12 Yaşları Arasındaki Çocuklarda Allah Kavramının Gelişimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [12] Erkan, Z. (2002). Sosyal Kaygı ve Kendilik Sunum Yaklaşımı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (23), 7-13.
- [13] Erkan, Z., Güçray, S. ve Çam, S. (2002). Ergenlerin sosyal kaygı düzeylerinin ana baba tutumları ve cinsiyet açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(10), 64-75.
- [14] Erözkan, A. (2007). Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile sosyal kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 225- 240.
- [15] Good, J.A. (1999). *Shame, images of God, and the cycle of violence in adults who experienced childhood corporal punishment*. (Doctoral dissertation). Boston University, Boston.
- [16] Güler, Ö. (2007). *Tanrı'ya yönelik atıflar, benlik algısı ve günahkârlık duygusu (Yetişkin Örneklem)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [17] Gürün, O. A. (1996). Psikoloji Sözlüğü, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 46
- [18] Hamarta, E. (2009). Ergenlerin sosyal kaygılarının kişiler arası problem çözme ve mükemmeliyetçilik açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 8(3), 729-740. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>
- [19] Kim, H., (2009). *God Image, Shame, and Psychological Adjustment Among College Students: A Korean-U.S. Cross Cultural Study*. (Doctoral Dissertation). Biola University, US.
- [20] Köylü, M. (2004). Farklı Din ve Kültürlere Mensup Çocukların Dini İnanç ve Tanrı Tasavvurları. *Ekev Akademi Dergisi*, 8(19), 17-30.

- [21] Kuşat, A. (2006). Ergenlerde Allah Tasavvuru. Ünver Günay ve Celaeddin Çelik (Ed.), *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* içinde (s. 113–156). Adana: Karahan Kitabevi.
- [22] La Greca, A.M. ve Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(2), 83–94.
- [23] Maton, K.I. (1989). The stress-buffering role of spiritual support: Cross-sectional and prospective investigations. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 28, 310–323.
- [24] Öcal, M. (2004). Okul Öncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 59–80.
- [25] Ryoo, S. (2005). *The relationship between God image and depression among Christian college students*. (Unpublished master's thesis). Handong University, Pohang, South Korea.
- [26] Salsman, J.M. ve Carlson, C.R. (2005). Religious orientation, mature faith, and psychological distress: Elements of positive and negative associations. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 44(2), 01–209.
- [27] Snyder, C. R., Harris, C., Anderson, J. R., Holleran, S. A., Irving, L. M., Sigmon, S. T., & et al. (1991). The will and the ways: Development and validation of an individual-differences measure of hope. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 570–585.
- [28] Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M. Ware, L., Danovsky, M., & et al. (1997). The development and validation of the Children's Hope Scale. *Journal of Pediatric Psychology*, 22(3), 399–421.
- [29] Snyder, C. R., Feldman, D. B., Taylor, J. D., Schroeder, L. L., & Adams, V. (2000). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths. *Applied and Preventive Psychology*, 15, 262–295.
- [30] Snyder, C. R., Feldman, D. B., & Rand, K. L. (2002). Hopeful choices: A school counselor's guide to hope theory. *Professional School Counseling*, 5(5), 298–307.
- [31] Snyder, C. R., Rand, K. L., & Sigmon, D. R. (2002). Hope theory: A member of the positive psychology family. In C. R. Snyder, & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of Positive Psychology* (p. 257–276). NY: Oxford University Press.
- [32] Snyder, C. R., Shorey, H. S., Cheavens, J., Pulvers, K. M., Adams III, V. H., & Wiklund, C. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology*, 94, 820–826.
- [33] TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2013 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13509>, Erişim Tarihi: 03.02.2014
- [34] Vilaythong, A. P., Arnau, R. C., Rosen, D. H., & Mascaró, N. (2003). Humor and hope: Can humor increase hope? *Humor*, 16(1), 79–89.
- [35] Yıldız, M. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin (4–7. Sınıflar) Tanrı İmgesi İle İlişkili Bazı Faktörlerin İncelenmesi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 6(11), 57–68.
- [36] Yıldız, M. (2007). *Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi*. İzmir, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- [37] Yörükoğlu, Atalay (2004). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, Özgür Yayınları, İstanbul, 13–21

Veysel UYSAL (vuysal@marmara.edu.tr)

Prof. Dr. UYSAL received his MA and PhD in the field of the Psychology of Religion at Marmara University, Turkey. As an expert of the Psychology of Religion his research areas include personality and religion, religious attitudes and motivations, and quantitative methods in Psychology of Religion. He works as Professor of the Psychology of Religion at Marmara University.

Sabriye Nazlı BATAN (nazli_koylu@yahoo.com)

PhD. Student in Marmara University, Social Sciences Institute. She completed her masters degree in Psychology Department from İstanbul University and bachelor degree in Psychological Counseling and Guidance Department from Boğaziçi University. She is currently working as a Psychological Counselor in a governmental school in Çekmeköy. Her research interests include Cognitive Neuropsychology, Moral Development and Behavior and the relationship between two.

Selma BAŞ (selmaaygulbas@hotmail.com)

PhD. Student in Marmara University, the Institute of Social Sciences. She had her BA from Marmara University, Faculty of Theology in 1997. Upon completing her MA in the field of Religious Education in 2007, she started her PhD program in 2012 in the field of Psychology of Religion. From 2002 and 2009 Selma Baş spent seven years in Canada and completed English as a Second Language (ESL) programme at McGill University, Faculty of Continuing Education. During that time Mrs Baş has engaged in translating several Canadian authors into Turkish. Selma Baş is currently working as a Moral Class teacher in a public school in İstanbul.

Hakan ZAFER (hakanzafer@hotmail.com)

PhD. Student in Marmara University, the Institute of Social Sciences. He graduated from Marmara University Faculty of Theology. He had his MA in Sakarya University, the Institute of Social Sciences. He is interested in Psychology of Religion. ZAFER is currently working as a moral class teacher in a private school in İstanbul.